

Yhdessä hetkessä näkyy koko elämä

Kun ajattelen runsaan kymmenen vuoden aikana näkemiäni Kristiina Uusitalon maalauksia, ensimmäisenä mieleen tulee niiden ajatuksellinen, rakenteellinen johdonmukaisuus. Se liittyy voimakkaasti taiteelliseen pitkäjännitteisyyteen, jolla Uusitalo palaa toistuvasti modernin taiteen perinteeseen. Mutta hänen kohdallaan ei ole kyse vain 1900-luvun länsimaisen maalaustaiteen abstrakteista suuntauksista, abstraktin ekspressionismin vapaamuotoisuudesta ja konstruktivismin rakenteellisuudesta, vaikka kummastakin tehty muodollinen synteesi onkin työskentelyn taustalla. Maalaaminen merkitsee vuoropuhelua ihmistä suurempien hengen voimien kanssa.

Uusitalo käyttää maalatessaan modernin taiteen suuntauksia symbolisina merkkeinä, joista syntyviä useiden merkkien yhdistelmiä hän nimittää ”kalligrafioiksi”. Käsinkirjoitetun näköisestä maalausjäljestä ei ole pitkä matka itämaisyyteen, joka on jo vuosia kiinnostanut taiteilijaa. Pitkä opiskelu- ja työskentelyjakso Yhdysvalloissa vuosina 1986–1996 tarjosi siihen syventävän tilaisuuden. amerikkalaisissa museoissa on loistavat mahdollisuudet tutustua Aasian kulttuureihin taiteisiin.

Henkilökohtaisen ilmaisukielen omaksuminen on ollut Uusitalolle monivaiheinen, vuosien prosessi. Kun opiskelu Suomen Taideakatemian koulussa oli perehdyttänyt hänet suomalaisen konstruktivismin parhaisiin perinteisiin, Yhdysvalloissa hän löysi abstraktin ekspressionismin, jonka maailmankatsomuksellinen, henkinen tausta avautuu vähitellen. Sen myötä kiinnostus heräsi myös buddhalaisuuteen, erityisesti sen mediatiivisiin piirteisiin.

Tutustuminen vanhaan kiinalaiseen ja japanilaiseen taiteeseen muutti hänen tapansa nähdä maailmaa, myös suhdetta taiteeseen. Luonto alkoi kiinnostaa, mutta eri tavalla kuin nuorena, jolloin hän oli jo maalannut Saimaalla kotiseutunsa maisemia.

Luonto subliimina, ihmistä suurempana voimana on yksi Uusitalon taiteen kantavia ajatuksia. Juuri sitä hänen maalauksensa ilmentävät, luonnon suuruutta ja kaikenkattavuutta, vaikka useillakin ilmaistuna, suurina tai pieninä maalauksina, eri muotokieliä käyttäen. Viime vuosina Uusitalo on alkanut liittää maalauksiinsa myös esittävän kuvan aineksia.

Katsojana minua kiinnostaa se, miten Uusitalon abstrakteissa maalauksissa limittyä keskenään kaksi, kulttuurisesti toisistaan poikkeavaa luontokäsitystä, länsimainen ja itämainen. Pinnalta katsoen ne näyttävät erilaisilta abstrakteilta, puoliabstrakteilta tai esittävilta kuvaelementeiltä, joita taiteilija sommittelee rinnakkain tain päällekkäin. Mutta kysymys on paljon enemmän. Koska nämä Uusitalon muotoilemat kalligrafiat edustavat kulttuurisesti poikkeavia tapoja tarkastella luontoa, kyse on myös erilaisista aikakäsityksistä.

Tässä vaiheessa en malta olla palaamatta länsimaisen taiteen historiaan, vaiheeseen, jossa moderni ihminen alkoi tarkkailla itseään ja esimerkiksi pohtia suhdettaan luontoon. Keski- ja eteläeurooppalaisen taiteen renessanssiperinteessä luontoa edustaa se ihmisiä ympäröivä, ikkunan takaa avautuva maisema, jonka tarkoituksena on toimia myös maantieteellisen paikan merkinä. Mutta toisaalta tuo ikkunanäkymä edustaa myös jotain ihmisen luomalle kulttuurille vastakkaista, tuntematonta. Se on luontoa, jota moderni länsimainen ihminen pyrki hallitsemaan, alistamaan käyttöönsä.

Vanhan itämaisen ajattelun mukaan ihminen sulautuu luontoon. Siitäkin huolimatta, että esimerkiksi japanissa luonto nähdään hyvin seremoniallisesti. Ajatellaan esimerkiksi perinteisiä maisemankatselupaikkoja, joissa luontoa palvotaan kuin alttaria. Niidenkin tarkoitus on mahdollisuus mietiskelyyn. sama tehtävä on useilla itämaisilla merkeillä, tietyillä abstrakteilla muodoilla, joita itämaisessa taiteessa toistetaan jatkuvasti.

Saman toistaminen on kiehtonut myös Uusitaloa, joka esimerkiksi maalasi tiettyä soikion muotoa lähes parin vuoden ajan. Häntä kiehoi toistoon liittyvä herkkyys ja yhtäkainen arvaamattomuus. Oma käsiala löytyi näin, mikä merkitsi myös tietynlaista vapautumisen pistettä. Kun Uusitalo maalasi samaa muotoa akryyilivärillä japaninpaperille vanhojen tussimaalareiden käden liikkeitä jäljitellen, hän huomasi, että paperi saattoi mennä joskus rikki tai muoto epäonnistui. se ei ollut kuitenkaan katastrofaalista. Tilanteen hyväksyminen auttoi tiedostamista - niin voi käydä joskus myös elämässä. Uusitalo määritteleekin tuon soikion muodon ”avaruusaluksen” tai ”laivan” ikkunana, josta avautuva maisema on ennen näkemätön, tuntematon.

Näitä itselleen aiemmin tuntemattomia näkymiä hän kävi mietiskelemässä kesällä 1992 Japanissa, jonka muinaiskulttuurin tavoittaa kuitenkin enää vain vanhoista buddhalaisista luostareista. Siellä voi aistia arvomaailman, joka on koko kulttuurin taustalla. Vaikka arvot ovat länsimaalaisille vieraita, niiden oivaltamista auttaa itämaisen, luontoon sidoksissa olevan aikakäsityksen tiedostaminen. Kysymys on valon ja varjon suhteesta, hienovaraisista hetkistä, jotka määrittelevät muutoksen tapahtumapaikan.

Tiedostaessaan aikakäsityksen erot Uusitalo alkoi tutkia sen ilmentymistä tietyissä aiheissa. Uusitalo alkoi käyttää uskonnollisia aiheita oman elämäkokemuksensa tulkkina. Hän kiinnostui Jumalankuvista sekä kristillisessä että buddhalaisessa taiteessa. Myöhemmin hän siirtyi myös maallisempiin kuva-aiheisiin ja alkoi tutkia esimerkiksi viuhkaa muotona. Viuhka on koristeaihe mutta myös rakenteellisuudessaan kiehtova abstraktio.

Rakenteellisuus ja ekspressiivisyys limittyvät toisiinsa dynaamiseksi, ilmaisuvoimaiseksi kokonaisuudeksi Imatran kirkon abstraktissa alttarimaalauksessa. Luonnonelementit ovat jo pitkään olleet keskeisiä Uusitalon maalauksissa. Hän on maalannut myös muita luonnonelementtejä, etenkin ilmaa ja vettä. Luonnon kuvaamisen ydin on värissä ja sen omassa valossa. Nämä ilmaisukeinot Uusitalo on tuntenut aina omakseen. Uusimmissa maalauksissaan hän on käyttänyt maisemien aiheina myös valokuvia, jotka on kuvattu hänelle läheisessä Saimaan luonnossa. Sieltä ovat peräisin jo hänen varhaiskokemuksensa luonnon kaikkivoipaisuudesta, mutta myös sen alituisesta liikkeestä. Valon kuultavuuden tunnelmaa edesauttaa myös maalaus pohjaksi valittu pleksi, joka on läpinäkyvää. Veden liikkeen kuvaus toimii maalauksellisena symbolina muutoksen hetkille. Tunnelmassa on jotain jumalallista. Veden läpi kuultava hidas valo kuvaa astumista tietoisuudesta toiseen; taivas heijastuu vedessä muistuttaen katsojaa ihmistä suuremmista voimista. Tutkimme niitä, jotta löytäisimme itsemme. Yhdessä hetkessä näkyy koko elämä.

Marja-Terttu Kivirinta